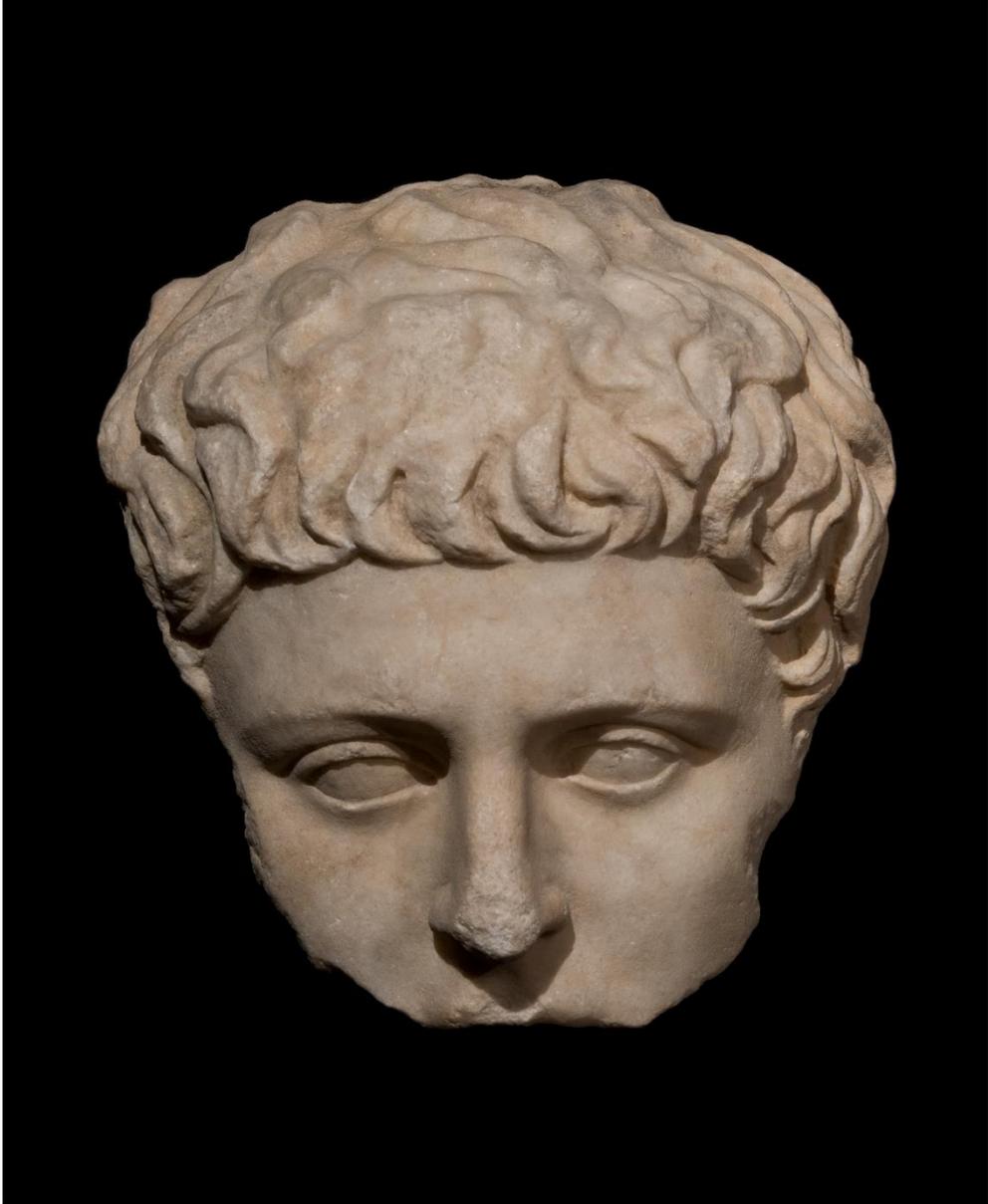

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ'NE

APHRODISİAS 2016

SONUÇ RAPORU

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ'NE
APHRODISIAS 2016
SONUÇ RAPORU

New York Üniversitesi ekibi Aphrodisias'ta 1 Haziran-30 Eylül 2016 tarihleri arasında dört aylık bir konservasyon, restorasyon ve arkeolojik çalışma sezonu gerçekleştirmiştir. Bu süre içerisinde, 8 Temmuz-9 Eylül tarihleri arasında da arkeolojik kazı ve araştırma çalışmaları yapılmıştır. Sürdürülen çalışmaların odak noktasını konservasyon, restorasyon, araştırma ve yayın oluşturmıştır. Ekibimiz, akademisyen ve öğrenci olmak üzere 60 kadar arkeolog, sanat tarihçi, konservatör, epigraf, statik mühendisi, restoratör, surveyci, fotoğrafçı, çizimci ve numizmattan oluşmaktadır. Ayrıca kazılarda 98 adet işçi çalıştırılmıştır. Bakanlık temsilcisi Çanakkale Müzesi'nden Özgür Çavga'dır. Çalışmalar şu öğelerden oluşmaktadır: (1) ören yeri konservasyonu, restorasyonu ve sunumu, (2) mimari anastylosis ve restorasyon, (3) ören yeri ve çevre düzenlemesi, ve (4) yayın için mimari ve arkeolojik belgeleme, ve (5) depo organizasyonu. Çalışmalarda ana odak Hadrian Hamamı, Tetrapylon ve Sebasteion'da konservasyon ve restorasyon, Güney Agora ve Tetrapylon Caddesi'nde ise arazi çalışmasıdır (Res. 1). Bu iki projenin amacı, Aphrodisias'ın merkezinden geçen yeni bir ziyaretçi güzergahı oluşturmaktır.

1. ÖREN YERİ KONSERVASYONU, RESTORASYONU VE SUNUMU (Res. 2-11)

Konservasyon, restorasyon ve ören yeri sunumu projeleri Thomas Kaefer, Gerhard Paul ve Trevor Proudfoot tarafından yönetilen ekiplerce gerçekleştirilmiştir.

Hadrian Hamamı (Res. 2-15). 2010'da Hadrian Hamamı'nda başlanan kapsamlı proje, kompleksin ana yapısı üzerindeki konservasyon ve restorasyon çalışmaları ile devam etmiştir. Proje, World Monuments Fund ve Friends of Aphrodisias Trust in London tarafından finanse edilmektedir. 1904-5 yıllarında ve 1960'lı yıllarda kısmen kazılan Hamamın durumu kötüye gitmekteydi. Oda 1, 2, 3, 8, 9, 10 ve 11 hiçbir zaman tamamen kazılmamıştır. Yedi senelik bir çalışmadan sonra Oda 6, 7, 13 ve 14'ün konservasyonu tamamlanarak bu odalar halkın ziyaretine açılmıştır; Oda 4, 5 ve 12'nin konservasyonu tamamlanarak dışarıdan gözlemeye açılmıştır. Oda 15, yani Hamamın önündeki palaestra kısmı ise temizlenerek ziyarete uygun hale getirilmiştir.

2016'daki konservasyon çalışması kompleksin büyük sıcak odasında, *caldarium* (Oda 4) ve Oda 4 ile 5 arasındaki yüksek örgü duvara odaklanmıştır. Oda 4'teki çalışma odanın batısında, döşeme ve hipokost sistemine yoğunlaşmıştır. Bu oda temizlenmiş, dolgu toprak ve bitkilerden arındırılmış, mevcut doku onarılabilir bir seviyeye çekilmiştir. Mümkün olduğu yerlerde mevcut mermer döşeme ve duvar kaplamaları dübellenmiş, yapıştırılmış ve yenilenmiştir. Ayakta duran tuğla hipokost sütunları (*pili*) kireç harcıyla onarılmıştır. Odanın tümü kalın bir kum, jeotekstil ve çakıl tabakasıyla kaplanmıştır (Res. 5).

Tarihsel açıdan çok önemli bir buluntudan bahsedilmelidir. Oda 4'ün kuzeybatı kısmında, İmparator Phokas (M.S. 602-610) yıllarına ait iyi korunmuş bir bronz sikke (C2016.099) ortaya çıkarılmıştır. Bu sikke, yerinden oynamış bir mermer döşeme taşının altında, harç tabakası içinde bulunmuştur. Sikke, daha önceden tahmin edilmeyecek kadar geç bir dönemde, yani M.S. 7. yy. başlarında hamamda ciddi bir renovasyon ve restorasyon yapıldığını göstermektedir.

Oda 4 ve 5 arasındaki kireçtaşı bloklardan örülmüş büyük duvar önüne iskele yerleştirilmiş, bu duvar, üzerindeki bitkilerden arındırılmış, duvarın üstündeki ve yüzeyindeki toprak dolgusu tamamen temizlenmiştir. Bütün çatlaklar ve delikler kireç harcı ile doldurulmuştur. Daha büyük açıklıklar ise kireç harcına gömülmüş tuğlalarla kapatılmıştır. Duvardan taşma eğilimde olan bloklar ve blok köşeleri, 8-12 mm enindeki paslanmaz çelik dübellere duvar üstüne veya diğer bloklara tutturulmuştur.

Oda 6'nın güney girişine çelik bir platform yerleştirilmesi ve böylece ziyaretçilerin Oda 5 hipokost sistemine yukarıdan bakmalarının sağlanması projesi, Koruma Kurulu'nun isteği üzerine birtakım ekstra teknik detayların Kurul'a sunulması sebebiyle gecikmiştir. Gerekli izinler sağlandığı takdirde bu proje 2017 yılında gerçekleşecektir.

Hamamdaki çalışma Thomas Kaefer ve Trevor Proudfoot tarafından, Merve Bayar, Alex Rickett, Joanna Skwiercz ve James Wheeler yardımlarıyla yönetilmiştir.

Tiyatro, Arşiv Duvarı ve Akropol Tepesi. Arşiv Duvarı, 3. yy. ortalarında kent arşivinden seçilmiş ve Roma imparatorları tarafından yazılmış, Aphrodisias halkına ayrıcalıklarını bildiren bir grup mektubu içeren ünik bir yazıt grubudur. Bu yazıtlar, Tiyatro'nun kuzey parodos'unda sahne binasının kuzey tarafına yazılmıştır. Yazıtları koruyan ve kötü durumda olan çatı, yerinden alınarak yeni bir ahşap çatı ile değiştirilmiştir (Res. 6). Tiyatro'nun kuzeyindeki istinat duvarının konservasyonu, Koruma Kurulu'na istenen ek bilgilerin ve teknik detayların sağlanması için 2017 yılına ertelenmiştir. Bu detaylar Kurul'a gönderilmiştir; gerekli izinlerin sağlanması üzerine çalışmalara 2017 baharında başlanacaktır.

Taban suyu sorunu. İki işçi Ekim 2015'ten Mayıs 2016'ya kadar ören yeri merkezindeki suyun pompalanması için işe alınmıştır. Kuru geçen bir kış, 2016'da su seviyesinin düşük olmasını sağlamıştır. Caddedeki drenaj kanallarının onarımı ise sorunun çözümüne yönelik başka bir önlemdir (bkz. Tetrasyon Caddesi restorasyonu).

Tiyatro Hamamı. Genel Müdürlük tarafından istendiği şekilde Tiyatro Hamamı'nda konservasyon çalışması yapılmıştır. Tiyatro Hamamı yakınında duran Tiyatro'ya ait bir arşitrav-friz bloğu üzerindeki tiyatro maskına ile 1980'lerde Kenan Erim tarafından restore edilen in situ payedeki Eros figürü başına 2014'te kötü niyetli kişiler tarafından zarar verilmiştir. Maske ve Eros başı 2016 yılında Trevor Proudfoot ve Alex Rickett tarafından onarılmıştır (Res. 7a-b).

Diğer. Aphrodisias Müzesi'nin isteği üzerine ören yeri etrafındaki çitlerin onarımı için Müze'ye 125.000 TL ödenmiştir. Tiberius Portikosu maske ve girland frizlerinden ikinci bir duvar şeklinde teşhir alanı oluşturmak için yapılan projenin üzerinde tekrar Müze ile konuşularak birtakım değişiklikler yapılmıştır. Proje 2017 sezonunda gerçekleşecektir. Bouleuterion ve Stadyum/Sur Duvarları gözlemlenmiş, Bouleuterion'un güney duvarının restorasyonunun 2017'de yapılması için plan yapılmıştır.

2. MİMARİ ANASTYLOSİS VE RESTORASYON (Res. 8-11)

Thomas Kaefer ve Gerhard Paul yönetimindeki mimari restorasyon, 2016'da Sebasteion'un arkasına, Tetrasyon'un batı tarafına ve Tetrasyon Caddesi'ne yoğunlaşmıştır.

Sebasteion. Üç katlı Sebasteion Güney Yapı'nın fiziksel anastylosisi 2012'de büyük oranda tamamlanmıştır. 2016'daki çalışma, yapının arka tarafında devam etmiş, yapının arkasına destek oluşturmuş diye öne taraftan görülmeyen bir *petit-appareil* tarzında duvar örülmüştür. Propylon'un ilk katının fiziksel olarak anastylosisi tamamlanmış; ancak daha sonra ikinci katın da anastylosisi gerçekleşme ihtimaline karşı sütun veya arşitravlar tam olarak sabitlenmemiş, geçici bir sabitlemeyle anastylosis sonlanmıştır.

Tetrasyon. (Res. 8-9) Kenan Erim tarafından 1983-1990 yılları arasında tamamlanan Tetrasyon'un anastylosisi düzenli olarak kontrol edilmekte ve bakıma alınmaktadır. 2016'da yapının batı tarafı, buraya iskele dikildikten sonra temizlenmiş, onarılmış, baştan aşağı kontrol edilmiştir. Çatlamış kısımlar belgelenmiş, antik mermer üzerindeki hassas kısımlar belirlenmiş, bunlar hidrolik kireç harcı ve çimento bazlı harç kullanılarak hassasça tamir edilmiştir. Yağmur suyunun aktığı oluklara özellikle önem verilmiştir. Keim Restauro sistemi kullanılarak alınlığın figür ve akantus dekorasyonu üzerindeki restore edilmiş kısımlar, hafifçe elle şekillendirilip renk verilmiştir (Res. 9). Tetrasyon'un doğu tarafı 2017'de aynı şekilde bir işleme tabi tutulacaktır. 2016'daki çalışma Thomas Kaefer yönetiminde, Alex Rickett, Joanna Skwiercz ve James Wheeler tarafından yürütülmüştür.

Tetrasyon Caddesi (Res. 10-11). Cadde'nin M.S. 400 civarına tarihli iyi korunmuş döşemesi üzerindeki konservasyon çalışması, Cadde'yi ziyaretçilere açmaya hazırlık amacıyla başlamıştır. Kırılmış ve zarar görmüş döşeme taşları ve drenaj kapakları kaldırılmış, temizlenmiş, delinerek dübellenmiş, original yerlerine konularak yapıştırılmıştır. Taşlar, 8-12 mm'lik çelik çubuklarla dübellenmiş ve Hilti HIT RE 500 yapıştırıcısı ile sabitlenmiştir. Döşeme taşlarının korunmadığı noktalar temizlenmiş, toprak ve jeotekstil ile örtüldükten sonra sıkıştırılıp çakıl taşı ile kaplanmıştır. Tetrasyon Caddesi'nde 2011'de bulunan himationlu heykelin kopyasını yaparak Nişli Yapı'ya yerleştirme planı, henüz izinler alınmadığı için ertelenmiştir.

3. ARAZİ ÇALIŞMALARI VE ÇEVRE DÜZENLEMESİ (Res. 12-25)

Arazi çalışmaları, iki adet uzun soluklu projeye odaklanmıştır: Andrew Wilson tarafından yönetilen Güney Agora ile Ben Russell ve Ine Jacobs tarafından yönetilen Tetrasyon Caddesi. Bu iki proje, Afrodisias'ın turistik gelişimi ve organizasyonu açısından önem taşımaktadır. Projeler, Afrodisias'ın

merkezinin ve son yıllarda New York Üniversitesi ekibinin restore ettiği belli başlı anıtların (Tetrasyon, Sebasteion, Kuzey Agora sütun sıraları, Hadrian Hamamı) erişilebilir olmasını sağlayacaktır. İki proje, ören yerinin ortasından geçen bir turist güzergahı yaratmayı amaçlamaktadır. Tetrasyon Caddesi ve Güney Agora havuzundaki (veya Tiberius Portikosu) çalışma ayrıca yükselen taban suyu problemini çözmeyi amaçlar. İki proje için maddi destek, Mica Erteğün, the Headley Trust, the Augustus Foundation ve Malcolm Hewitt Wiener Foundation tarafından sağlanmaktadır.

Güney Agora ve havuz (Res. 12-19). Güney Agora havuzunun batı ve doğu uçları 1980'lerde Kenan Erim tarafından kazılmıştır. 2011'de Güney Agora'daki havuz sisteminin detaylı bir incelemesinden sonra 2012'de test açmaları kazılmış, havuzun ve etrafının kazısını tamamlamak amacıyla Mica ve Ahmet Erteğün tarafından finanse edilen *Mica ve Ahmet Erteğün Güney Agora Havuz Projesi* 2013'te başlamıştır. Bu çalışma, havuzun ve etrafının kazısı ve arkeo-tarihsel olarak araştırılmasından oluşmaktadır.

2016'daki kazılar havuzun ve üzerindeki Ortaçağ ve Ortaçağ sonrası katmanların, havuz etrafındaki ekim alanlarının araştırılması amacıyla devam etmiştir. Çalışmalar, havuzun doğu tarafındaki bir tek büyük açmaya (16.1) odaklanmıştır. Güney Agora'daki arkeolojik çalışma, Andrew Wilson, Ben Russell ve Allison Kidd tarafından yönetilmiş, Molly Daunt, Katherine Halcrow, Martin Hallmannsecker, İlknur Karakaşlar, Lisa Machi, Marlee Miller, Christian Niederhüber, Kelley Stone ve Josh Thomas katkılarıyla yürütülmüştür.

Açma SAğ 16.1 (Res. 12-13). Açma 16.1, 2015'teki açmanın devamı ve batıya doğru genişletilmiş halidir. Havuzun ortasında dar bir şerit, geçiş sağlanabilmesi için kazılmadan bırakılmıştır. Toplam çalışma alanı *yak.* 2,800 m² ve kazılan toprağın hacmi 1525 m³'tür. Havuzun içindeki kazılar, havuzun etrafındaki oturma sıralarından aşağıya, Ortaçağ tabakalarına inmiştir. Sezon sonunda, ulaşım rampasının bulunduğu alan dışında, havuzun etrafındaki mermer sıra tamamen açığa çıkarılmış durumdadır. Havuz dışarısında ise, kazılar geç antik seviyede bırakılmıştır.

Önemli mermer buluntuları dışında, kazıların aydınlattığı en önemli bulgu, bütün alan üzerindeki antik dönem sonrası ve ortaçağ katmanlarının yayılımıdır. Havuz üzerindeki katmanlar, sadece dolgudan ibaret olmayıp, 10.-16. yy. arasındaki döneme yayılan önemli duvarlar, cam ve metal artıkları içermektedir. Bu buluntular, söz dönemlerde kentte bulunduğu bilinmeyen önemli aktiviteleri ortaya koyarlar.

Havuzun etrafındaki oturma sıralarında devşirme olarak kullanılan birçok malzeme saptanmıştır. Bunlar arasında kompleksin kuzey stoasına ait bir arşitrav bloğu ve muhtemelen Bouleuterion'a ait oturma sıraları vardır. Bu buluntular göstermektedir ki havuz duvarlarının esas onarım aşaması M.S. 500 civarında (muhtemelen Agora Kapısı yazıtlarında bahsedilen Ampelius ve Dulcitus tarafından) bir deprem sonrasında gerçekleşmiştir. Yine bu veya daha sonraki dönemde gerçekleşen yüzeysel onarım çabaları, havuzun kuzey duvarında ve doğu tarafta tuğladan yapılan onarımdır. Kompleksin güney sütun sırasından 6. yy.'a ait iki adet İon düzeni sütun başlığı, havuzun güney tarafındaki ilk dolgu katmanında (7.yy.) havuz içinde bulunmuştur.

Açma SAğ 16.2. Açma 16.2 (=12.2)'de kısıtlı çalışma gerçekleştirilerek, palmye bahçesinin geç antik ve Roma İmparatorluk dönemleri araştırılmıştır. Bu çalışma göstermiştir ki, ardı ardına gelen iki adet geç antik dönem vardır. Birincisinde ekim çukurları yeniden kazılmış, taban seviyesi yükseltilmiş, ikinci aşamada taban seviyesi daha da yükseltirler ekim çukurları doldurulmuş, dolgu içine yeni çukurlar açılmıştır. Bu ekim çukurlarından bir tanesi tamamen kazılmıştır.

Stratigraphy. Stratify 1.5 isimli program yardımıyla, havuzun 2012'den bu yana gerçekleşen kazılarının toptan bir stratigrafik matrix'i yapılmıştır. Ön evreleme, erken Roma'dan geç Osmanlı'ya kadar 12 adet evre tespit etmiştir. Matrix göstermektedir ki, daha önce Geç Osmanlı'ya ait olduğu düşünülen çanak çömlek formları aslında çok daha erken bir tarihe, Beylikler Dönemi'ne aittir. Bu da göstermektedir ki yerel çömlekçilik geleneği çok daha erken tarihlere gitmektedir.

Buluntular. 110 sikke, 219 küçük eser ve 464 mermer mimari ve heykel parçası içerisinde, Açma 16.1'te açığa çıkan dört adet buluntudan bahsedilebilir. (1) Çırak bir heykeltraş tarafından yapılmış mermerden ayak figürü (kazı no. 16-42) (Res. 14). Ayak, açmanın doğusunda üst toprakta bulunmuştur ve üst taraftan, kötüce yontulmuş parmakları göstermektedir. Kentteki diğer çıraklık parçalarına benzemektedir. (2) Büyük kadın heykeli başının (kazı no. 16-61) boynuna, bir heykel gövdesine iştirilmesi için derince bir oyuk açılmıştır (Res. 15-16). Heykel başı, havuzun güneyine doğru üst toprakta bulunmuştur. İnsan boyutlarından 1.5 kat büyük bir heykele ait olduğu

düşünülmektedir. (3) Havuzun güney ucundaki iç basamağın üzerinde yeni bir graffito bulunmuştur (Res. 17). Haç ile başlayan yazıtta şöyle denmektedir: ‘Kolotron, şef altın işçisi (*protaurios*), Tanrı tarafından hatırlanmaktadır.’ Yazıtın yanına iki tane atlet büstü çizilmiştir. Soldakinin başında zafer tacı vardır. Daha büyük olan sağdaki büst ise boynu kalın bir boksör veya güreşçiyi betimlemekte, kazılı kafasında bir tane saç lülesi bulunmaktadır. Bu saç şekli (*cirrus in vertice*), profesyonel ağır siklet atletlere mahsustur. Kolotron, Tiyatro’daki bir oturakta bulunan yazıttan da bilinmektedir. (4) Erken İmparatorluk dönemine ait bir baş parçası (kazı no. 16-52), havuzun doğu tarafındaki Açma 16.1’in sonlandığı noktada, 1990’ların kazısının bittiği kesitte bulunmuştur (Res. 18). Aynı bölgede çatı kiremiti, mermer kaplama parçaları ve küçük heykel ve mermer parçaları da bulunmuştur. Baş parçası, muhtemelen 7. yy. kontekstine ait olabilecek bir dolgudan gelmektedir. Julius-Claudius’lar dönemine ait kaliteli bir işçilik sergileyen başın burnu, yüzünün üst kısmı, saç tutamı çok iyi korunmuştur. Portrenin kalitesi üst dişlerinin hafifçe aralanmış dudakları arasından görünmesinden bellidir.

Çevresel çalışmalar. Havuzun güney tarafında drenaj halkası içinde (Açma 13.1 yakınında) Erica Rowan tarafından ufak çaplı bir kazı yapılarak drenajın alt tarafından çevresel örnekler toplanmıştır. Sonuçlar göstermektedir ki, bu drenaj, daha önce düşünüldüğü gibi iki kere değil, sadece 5. yy’da bir kere lağım olarak kullanılmıştır.

Belgeleme. Güney ve kuzey stoaların parçaları, Güney Agora’nın doğu tarafındaki büyük kapının batı cephesi, bu kapının tonozlu tünellerinin iç kısımlarının mimari çizimleri yapılmıştır (Res. 19) (Lauren Aquilar, Lillian Candela, and Kirk Webb). Fotogrammetri çalışmaları Seth Dugger and Harry Mark tarafından yürütülmüştür. Fotografik belgeleme, güney kolonatin İon düzeni 6. yy. sütun başlıkları üzerinde yapılmıştır (Ian Cartwright).

Tetrapylon Caddesi (Res. 20-25). Tetrapylon Caddesi, Tetrapylon’dan kuzey-güney doğrultusunda Sebasteion Propylon’a doğru uzanmaktadır (Res. 20). 2008’de başlayan kazılar, bu caddeyi ziyaretçilere açmak, alandaki taban suyu problemini kontrol altına almak ve kentin Bizans, Selçuklu ve Osmanlı tarihini aydınlatmak amacını taşımaktadır. 2016’daki çalışmalar iki alanda, Sebasteion Propylon’un kuzey ve güneyinde odaklanmıştır (NAve 16.1 and SAve 16.1-3). Cadde projesi Headley Trust, the Malcolm Hewitt Wiener Foundation ve Ankara British Institute tarafından desteklenmektedir. Kuzeydeki çalışma Alexander Sokolicek ve Ben Russell, güneydeki çalışma ise Ben Russell ve Ine Jacobs yönetiminde, Doğu Şoşar yardımıyla yapılmıştır.

Açma Nave 16.1. Çalışmalar, bu alanda 2014 ve 2015’te (NAve 14.1 ve 15.1) Roma döşemesi üzerinde bırakılan tuğla yıkıntılarını kaldırarak hem Cadde’yi açmak, hem de cadde döşeme taşları üzerinde konservasyon yapmayı amaçlamıştır. Cadde’nin batısındaki örgü duvardan 7. yy.’da düşmüş tuğla yıkıntıları çizilip fotoğraflanmış ve kazılmıştır. Duvarın çoğu balık kemiği şeklinde (*opus spiccatum*) örülmüştür. Güneydeki yıkıntı Cadde döşemesinin direk üzerinde yer almaktadır ve içerisinde yaşlıca bir erkek başı bulunmuştur (kazı no. 16-16). Ortadaki yıkıntı doğu cadde stoasının iki kemeridir. Kuzeydeki yıkıntı ise kalın bir yanmış ve yanmamış birikinti üzerindedir. Bu birikmiş malzeme içinde pencere camı ve büyük bir kadın heykeli başı bulunmuştur (kazı no. 16-15, Res. 24). Mermer buluntuları aşağıda tanımlanmaktadır.

Açma SAve 16.1-3. Çalışma 2015’te cadde üzerinde Sebasteion Propylon’un hemen güneyindeki yıkıntılar üzerinde başlamıştır (Res. 20-21). Amaç, cadde kazısını güneye doğru genişleterek Agora Kapısı’nda Roma seviyesine bağlamak, böylece hem ören yerindeki ziyaretçi rotasını desteklemek, hem de kent planında çok önemli bir kentsel merkezi araştırmaktır.

Kazı alanının doğu tarafı çeşitli cadde katmanlarından oluşmaktaydı. Açma, en doğuda bir duvarla sınırlanmış durumdaydı. Esasında bu, Cryptoporticus evi olarak adlandırılan kompleksin batı tarafındaki Roma duvarıdır (Res. 20). Daha sonraki dönemlerde üzerine harçsız bir duvar daha eklenmiştir. Bu alanda kazılan doğu-batı doğrultulu çeşitli duvarlardan anlaşıldığı kadarıyla, bu alan 7. yy.’dan sonra cadde olarak kullanılmamıştır.

Kazı alanının batısında da büyük bir duvar bulunmaktaydı. Buradaki kazı kuzeydeki iki alanı kapsamaktadır (Res. 21). Bu iki alan, seramikten anlaşıldığı üzere 19. yy.’da kasıtlı olarak toprak tabakasıyla doldurulmuştur. Doğudaki alan hidrolik kireç ile kaplanmış bir su tankıdır. Güneyden gelen bir su borusu tarafından beslenmekte, yanık kalıntılardan anlaşıldığı üzere, doğusundaki

praefurnium tarafından ısıtılmaktadır. Batıdaki büyük odada hipokost sistemi ve su tankından su sağlayan bir boru vardır. Bu boru, odanın doğu ve kuzey duvarlarını dolaşmaktadır. Bu orta-geç Bizans dönemine ait küçük bir hamam kompleksinin sıcak odasıdır. Bu dönemde hamam kompleksleri nadir olduğundan, kentteki örnek özel önem taşımaktadır.

Buluntular. 2016'da üç adet buluntu göze çarpmaktadır. (1) Yaşlı bir barbar veya köylü başının alt tarafı (kazı no. 16-16) (Res. 23). Baş şu anda oldukça hasarlı olmakla beraber yüksek kalitelidir. Kişinin başında kalın bir başlık bulunmakta, boynunun altındaki derileri sarkmış, yüzde düzensiz parçalı sakal ve aşağıya bakan bir bıyık bulunmaktadır. Heykelin stili ve ufak boyutları (nerdeyse insan boyutundadır), başın Helenistik bir balıkçı veya köylüye ait olabileceğini gösterir.

(2) NAVE 16.1'in kuzeyindeki tuğla yıkıntısında bulunan büyük örtülü kadın heykeli (kazı no. 16-15), kesinlikle Erken İmparatorluk Dönemi'ne ait ve Sebasteion Propylon'a ait bir heykeldir (Res. 24). Augustus Dönemi'de ait bir ideal bir yüz ifadesi ve genç bir kadına özgü örgülü (melon) saç tarzı vardır. Başın Propylon'dan bir heykele yerleştirilmesi denemesi, kırıklardan dolayı tam olarak oturmasa da başarılı olmuştur (Res. 25). Bu heykel, yazıtlı kaidesinde M.S. 36 yılında intihara zorlanan Aemilia Lepida (Germanicus'un oğlu), Drusus Caesar'ın eşi olarak tanımlanmıştır.

Ve (3) parçalı ve yazıtlı bir kaide (kazı no. 16-66), Sebasteion Propylon'un güneyindeki kazılarda 19.-20. yy. katmanlarında bulunmuş, muhtemelen Geyre ev duvarında devşirme olarak kullanılmıştır (Res. 22). Bu blok, Sebasteion Kuzey Yapı'nın ethnos kaidelerinden olup üzerinde iki satırlı bir Yunanca yazıt bulunmaktadır: *ETHN[OUS] / MEZ[]*. Bu yazıt şu şekilde tamamlanabilir: *ETHN[OUS] / MEZ[AIÖN]*. Pannonia'da Maezei isimli, Germanicus tarafından M.S. 12'de fethedilen bir halka aittir.

4. YAYIN, ARAŞTIRMA VE BELGELEME (Res. 26-35)

1991'de başlanan detaylı arkeolojik, mimari ve ören yeri dokümentasyonunu içeren çalışmalar Julia Lenaghan, Harry Mark ve Esen Ögüş tarafından yönetilmiştir. Amaçlar, Kenan Erim (1961-1990) tarafından açığa çıkartılan yapı komplekslerini ve buluntuları çalışarak kentin heykel, mimari, kent planı ve şehircilik gelişimini daha iyi anlamaktır.

Yapılar: arkeoloji ve mimari (Res. 26-30). Aşağıdaki yapı komplekslerinde detaylı belgeleme ve yayın projeleri sürdürülmüştür: Bouleuterion (Res. 26) (Ursula Quatember), Güney Agora (Res. 27) (Ben Russell ve Allison Kidd), Bizans mimari bezemeleri (Res. 28) (Hugh Jeffery), Afrodit Tapınağı'nın Roma ve Bizans evreleri (Res. 29) (James Coulton), Stadyum (Katherine Welch, Andrew Leung), Sebasteion Tapınağı ve Propylon (Res. 30) (Phil Stinson), ve Kuzey Agora (Chris Ratté, Katherine Larson, Richard Redding).

Tapınak ve Sebasteion'un incelenmesinden önemli sonuçlar elde edilmiştir. Tapınak'taki narteks ve atrium kiliseye dönüştürülmüş yapıya sonradan eklemelerdir. Narteks, 1993 yılında temelde bulunan sikkelerle 475 yılı sonrasına tarihlendiğine göre, kiliseye çevirme tarihinin daha önce olması gereklidir. Sebasteion'da ise, dikkatli temizlik, tapınağın ön cephesine, tapınak kült binası görünümünden çıktuktan sonra 9.25 m genişliğinde bir su haznesinin yapıldığını göstermektedir (Res. 30). Bununla birlikte, kompleksin batı tarafında, Kuzey Yapı'nın kısa kenarının ön tarafında cadde üzerine, tuğla döşemeli bir tabanın üzerine başka bir su haznesi yapılmıştır. Güney Yapı'nın kısa batı kenarındaki oturak temizlenmiş, buraya kazınmış profilden küçük bir erkek portresini göstermektedir.

Seramik ve cam. Roma ve Geç Roma seramik çalışmaları Ulrike Outschar tarafından yönetilmiş, 2013'te başlayan Selçuklu ve Osmanlı seramikleri projesine de Muradiye Öztaşkın tarafından devam edilmiştir. Çoğu Güney Agora'dan bulunan yaklaşık 600 kg seramik elden geçirilmiştir. 1995-2004 arasında Kuzey Agora'da bulunmuş 388 poşet içerisindeki çeşitli küçük cam objeler yayın için incelenmiştir (Katherine Larson). Bu malzeme, çoğunluğu Geç Roma ve Geç Bizans/Erken Osmanlı dönemine ait kaplar, cam atığı, pencere camı, mozaik tesseraları, bilezik ve boncuklardan oluşmaktadır.

Sikkeler. Son yıllardaki kazılarda ortaya çıkan sikkelerin 2013'te başlanan kataloglanması projesi devam etmiştir. 2002-2016 yılları arasından, 2016 yılından 47 sikke olmak üzere toplam 273 adet Yunan, Roma ve Bizans sikkesi kataloglanmıştır (Ahmet Tolga Tek). 2002-2008 yıllarından, 636 adeti Tetrapylon Caddesi'nin kuzeyinde 2008'deki kazılardan olmak üzere toplam 696 İslami sikke incelenmiştir (Nikolaus Schindel). Sikkeler ve küçük eserler Federica Divita ve Lucy Skinner ile Büşra Arı ve Soon Kai Po tarafından restore edilmiştir.

Çevresel çalışmalar. Toplam olarak 24 toprak örneği Tetrapylon Caddesi drenajından, Güney

Agora havuzundan ve havuzun etrafındaki halka drenajdan alınarak yüzdürme makinesine konulmuş ve olumlu sonuçlar gözlemlenmiştir (Erica Rowan). 1995-2004 kazılarında Kuzey Agora'da ortaya çıkan hayvansal kalıntılarda bulunan balık (6), sürüngen (58, tamamı tatlısu kaplumbağası), kuş (22) ve memeli (1778) örneği yayın için çalışılmıştır (Richard Redding).

Heykel. Eski kazılarda bulunan değişik kategorideki mermer heykellerin çalışılması, depolardaki eserlerin fotoğraflanması ve veritabanına kaydedilmesi ile devam etmiştir. Yayın projeleri şunlardır: Bouleuterion heykelleri (Christopher Hallett), sütunlu lahitler (Esen Öğüş), geç antik heykeller (Julia Lenaghan) ve Güney Agora'dan heykeller (Josh Thomas). 3. yy.'a ait parçalı bir sütunlu lahit ve bir yazıtlı girlandlı lahit (Res. 31) (S-845 ve S-846), kentın 1.5 km güneybatısındaki nekropol'de Müze kurtarma çalışmaları sonucunda kışın ören yerine getirilmiştir. Bu lahitler kaydedilmiştir. Güney Agora ve Cadde kazılarında yeni mermer buluntuları belgelenmiştir. Yukarıda bahsedilen erken İmparatorluk kadın başı (kazı no. 16-15), daha önce bulunan bir heykel gövdesine denenmiş (kazı no. 81-151) ve olumlu sonuç alınmıştır (Res. 25). Güney Agora'dan iki küçük Eros başının (kazı no. 90-8 ve 90-9), Yunusa binmekte olan Erosları betimleyen konsollara (kazı no. 80-16 and 80-23) uyduğu saptanmıştır (Res. 32-33). Cadde'de 2015'te bulunan erkek torsosunun (NAve 15.1, kazı no. 15-35), Sebasteion'dan yaslanan Dionysos kabartmasındaki (D 51, kazı no. 81-131, 82-106) satir figürüne ait olduğu ortaya çıkmıştır.

Yazıtlar. Angelos Chaniotis yönetimindeki bir epigraf ekibi (Florian Forster, Alexander Free, and Benjamin Wieland) graffiti, usta işaretleri ve yeni yazıtları kaydetmiştir (Res. 34). Bunlar arasında: (1) Marcus Aurelius Artemidoros'a ait onurlandırma heykelinin yazıtının bir parçası (I 16.04); (2) güneybatı nekropolünden erken 3. yy.'a ait yazıtlı bir girlandlı lahit (S-846, I 16.09, Res. 31); (3) Sebasteion'a ait, Cadde kazılarında ortaya çıkan parçalı bir ethnos kaidesi (kazı no. 16-66, I 16.06, Res. 22); (4) Güney Agora'nın güneyinden, oturaklar üzerinde bulunan Kolotron'a ait beşinci-altıncı yüzyıllara ait yazıt bulunmuştur (I 16.20, Res. 17), (5) M.S. 301 yılında yayınlanan Diokletianus'un Fiyat Endeksi'ne ait yeni bir parça, Tiyatro Tepesi'nin kuzeybatı kısmında yüzey buluntusu olarak bulunmuştur. Bu parça, Endeksin 26-27. bölümlerine aittir ve 'sıradan halk ve köleler tarafından kullanılmak üzere' (*[ad] usus r[usticorum vel familiaricorum]*) kötü kaliteli tekstillerden bahsetmektedir (I 16.03) (Res. 35).

Seminerler. Araştırma sonuçları, haftalık seminerler dahilinde şu konular üzerinde gerçekleşmiştir: Kuzey Agora, Sebasteion Tapınağı, Mavi At, Hadrian Hamamı, Aphrodisias lahitleri ve Tetrasyon ve Sebasteion Propylon'un anastylosis'i.

Yayınlar. Yayına hazırlık veya yayın aşamasında olan üç yeni monografi için yoğun çalışma gerçekleşmiştir: (1) N. de Chaisemartin and D. Theodorescu, *Aphrodisias VIII. Le Theatre d'Aphrodisias: les structures sceniques*. (2) J. van Voorhis, *Aphrodisias IX. The Sculptor's Workshop*. (3) E. Öğüş, *Aphrodisias X: The Columnar Sarcophagi*.

5. DEPO ORGANİZASYONU (Res. 36)

Kenan Erim'in eski kazılarından gelen önemli Prehistorik ve Tunç Çağı buluntularına acil bir şekilde yeni bir yer bulunması gerekiyordu. Bu çalışma da kazı depolarının yeniden düzenlenmesi anlamına gelmekteydi. Pekmez Tepe ve Akropolis (veya Tiyatro Tepesi)'ten önemli seramik buluntuları 1970'lerde değişik alanlarda depolanmıştı. En büyük miktarda seramik, yıkılma tehlikesi ile karşı karşıya olan Müze'nin batısındaki iki katlı eski köy evinin ('Eski Ev') giriş katında bulunmaktaydı.

Yeni Stoa Depo'da, buradaki mermer malzeme Mavi Depo'ya taşınarak, bütün Prehistorik malzeme için büyük bir alan ve yeni raflar oluşturulmuştur. Daha sonra Eski Ev'den bütün malzeme Yeni Stoa Depo'nun demir kapıyla korunan avlusuna taşınarak, diğer depolarda saklanan Pekmez, Akropolis ve Tunç Çağı malzemesi ile birleştirilmiştir. Bütün Prehistorik malzeme daha sonra sektörlere göre ayrılmış, her bir kasa boşaltılıp temizlenerek yeniden doldurulmuştur. Orijinal tahta kasalar hem iyi durumda olduğundan, hem de üzerlerinde yazan bilgilerin değeri sebebiyle yeniden kullanılmıştır. Kasalar sektörlere göre yeniden raflara yerleştirilmiştir. Toplamda 2400 adet kasa bu şekilde elden geçirilmiş, yeniden depolanmıştır (Res. 36). Tüm Prehistorik malzeme şu andan bir depoda toplanmış durumdadır. Bu işlemler Ulrike Outschar ve Gerhard Paul yönetiminde Deniz Burç ve Lisa Machi ile yürütülmüştür.

2016 EKİBİ (Res. 37-38)

Arkeologlar: Büşra Arı, Deniz Burç, Doğuş Coşar, James Coulton, Mollie Daunt, Katherine Halcrow, Christopher Hallett, Martin Hallmannsecker, Ine Jacobs, Hugh Jeffery, İlkur Karakaşlar, Allison Kidd, Katherine Larson, Julia Lenaghan, Andrew Leung, Lisa Machi, Marlee Miller, Christian Niederhüber, Esen Öğüş, Muradiye Öztaşkın, Ulrike Outschar, Ursula Quatember, Christopher Ratté, Richard Redding, Erica Rowan, Benjamin Russell, Roland Smith, Alexander Sokolicek, Philip Stinson, Kelley Stone, Joshua Thomas, Katherine Welch, Andrew Wilson. *Anastylosis mimarları:* Thomas Kaefer, Gerhard Paul. *Mimarlar:* Lauren Aquilar, Lillian Candela, Seth Dugger, Harry Mark, Pennie Liu, Kirk Webb. *Çocuklar ve stajyerler:* Niamh McDonnell, Giovanni Placidi, Victor Smith, Allegra Wilson, Claudia Wilson. *Konservatörler:* Merve Bayar, Federica Divita, Soon Kai Po, Lucy Skinner. *Epigraflar:* Angelos Chaniotis, Florian Forster, Alexander Free, Benjamin Wieland. *Mermer Konservatörleri:* Trevor Proudfoot, Alexander Rickett, Joanna Skwiercz, James Wheeler. *Surveyciler:* Christian Kurtze. *Fotoğrafçılar:* Ian Cartwright. *Nüvizmatlar:* Nikolaus Schindel, Ahmet Tolga Tek.

SPONSORS 2016

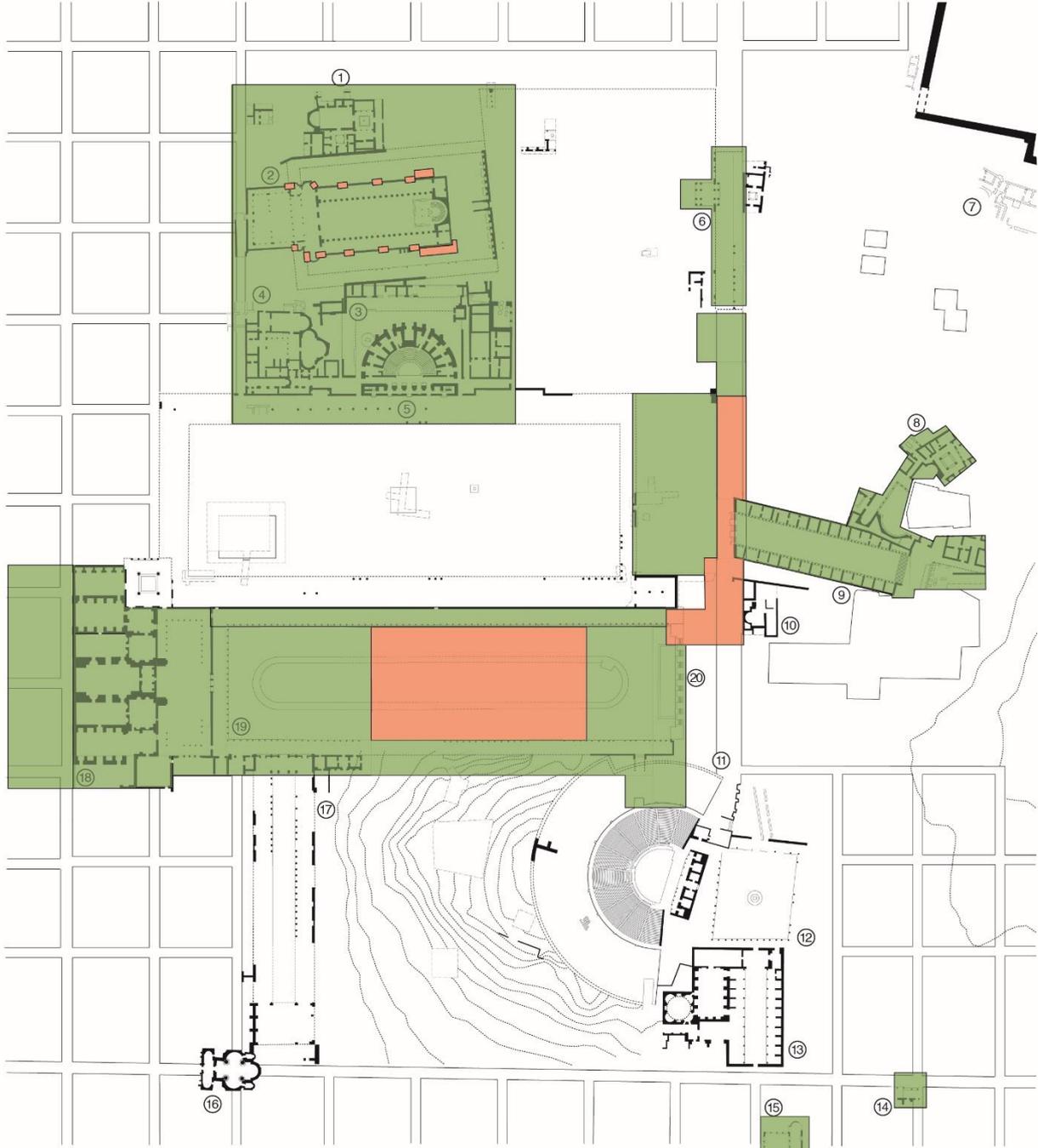
Afrodias Kazıları, başta New York Üniversitesi ve Institute of Fine Arts olmak üzere, çeşitli vakıfların, özel kişilerin ve grupların desteği ile gerçekleştirilmektedir: Geyre Vakfı, İstanbul (Başkan, Ömer M. Koç), the Friends of Aphrodisias, New York (Başkan, Nina Köprülü); the Friends of Aphrodisias Trust, Londra (Başkan, Lady Patricia Daunt); ve Aphrodisias Sevenler Derneği, İzmir (Başkan, Çiğdem Alas). The World Monuments Fund® Robert W. Wilson Challenge to Conserve Our Heritage Hadrian Hamamı'ndaki restorasyon ve konservasyon çalışmalarının ana sponsorudur. 1984 Foundation mimarlık öğrencilerini desteklemektedir. The Kress Foundation arkeoloji konservatörlerini desteklemektedir. The Leon Levy Foundation ve Oxford Üniversitesi'ne ait Craven Fund, Zilkha and Shuffrey Funds of Lincoln College, Oxford arkeoloji öğrencilerinin sponsorluğunu yapmaktadır. Merops Vakfı mimari belgeleme ve Sebasteion mimarisinin incelemesini yapmaktadır. The Institute for Aegean Prehistory, Tiyatro ve Pekmez Tepesi'ndeki eski kazılarda bulunmuş Prehistorik ve Tunç Çağı malzemesinin depo çalışmalarını desteklemektedir. The Loeb Classical Library Foundation monografi yayınlarını, aşağıdaki sponsorlar ise Güney Agora ve Tetrasyon Caddesi'ndeki büyük projeleri desteklemektedir: Mica ve Ahmet Erteğün, Augustus Vakfı, the Headley Trust, the Malcolm Hewitt Wiener Foundation, ve Ankara British Institute. Bütün sponsor ve destekçilerimize cömertliklerinden dolayı teşekkürü borç biliriz.

Roland R.R. Smith
Başkan

Esen Öğüş
Başkan Yardımcısı

30.09.2016

APHRODISİAS 2016

KEY

1. HOUSE	11. THEATER
2. TEMPLE OF APHRODITE	12. TETRASTOON
3. SCULPTORS' WORKSHOP	13. THEATER BATHS
4. HOUSE	14. GAUDIN'S FOUNTAIN
5. BOULEUTERION & NORTH AGORA	15. GAUDIN'S GYMNASIUM
6. TETRAPYLON	16. TETRAKIONION
7. HOUSE	17. BASILICA
8. HOUSE	18. HADRIANIC BATHS
9. SEBASTEION	19. SOUTH AGORA
10. HOUSE	20. AGORA GATE

2016 FIELDWORK

■	KAZI / EXCAVATION
■	RESTORASYON / RESTORATION
	KONSERVASYON / CONSERVATION
	SIT DÜZENLEME / SITE ENHANCEMENTS
	ARASTIRMA / STUDY
	DOKÜMENTASYON / DOCUMENTATION

APHRODISİAS STATE PLAN OF CITY CENTER 2016 EXCAVATIONS & CLEANING AREAS

0 25 50 100m

DRAWN 1:2500
REVISED: OCTOBER 25, 2015

Res. 1: Aphrodisias kent planı, 2016 çalışma alanları.

Res. 2: Hadrian Hamamı, Oda 4, 2016 restorasyon çalışmaları (kuzey altıdır).

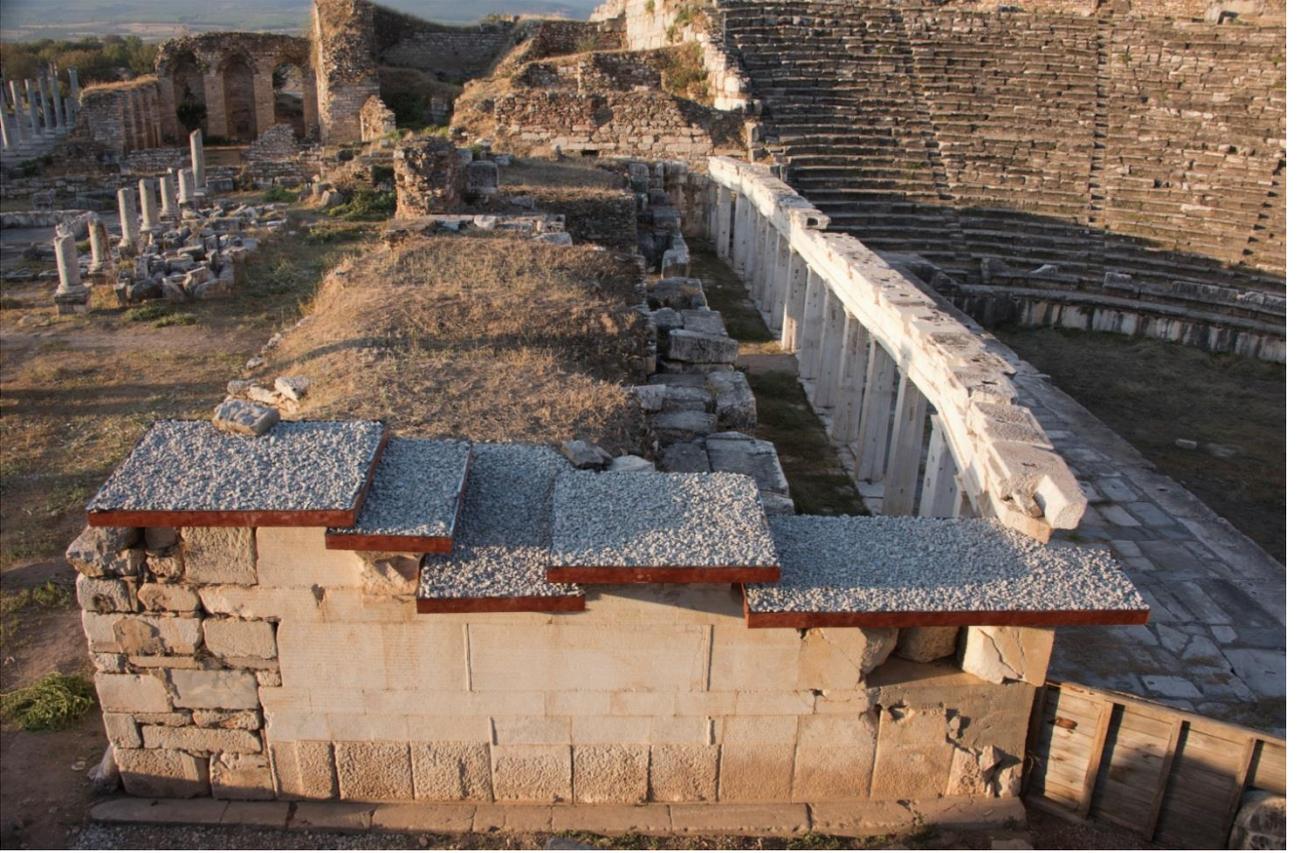
Res. 3: Hadrian Hamamı, Oda 4, 2016 restorasyon alışmaları.

Res. 4: Hadrian Hamamı, Oda 4 ve 5 arasındaki duvarda restorasyon çalışmaları (2016).

Res: 5 Hadrian Hamamı, Oda 4, onarılmış duvar, hipokost ve kuzey duvarı (2016).

Res. 6: Tiyatro, kuzey parodos, Arşiv Duvarı üzerindeki yeni çatı (2016).

Res. 7a-b: Tiyatro Hamamı, mermer paye, restore edilen Eros başı (2016).

Res. 8: Tetrapylon, batı taraf, konservasyon ve bakım çalışmaları (2016)

Res. 9: Tetrapylon, batı alınlık, konservasyon ve bakım çalışmaları (2016)

Res. 10: Tetrasyon Caddesi, döşeme taşları ve drenaj kapaklarının restorasyonu (2016).

Res. 11: Tetrasyon Street, restore edilen döşeme taşları ve drenaj kapakları (2016).

Res. 12: Güney Agora ve havuz, Açma 16.1, doğudan görünüm (2016).

Res. 13: Güney Agora ve havuz, Açma 16.1, kuzeyden görünüm (2016).

Res. 14: Güney Agora, mermerden ayak şeklinde çıraklık parçası (kazı no. 16-42). Res. 15: Güney Agora, kadın portre başı (kazı no. 16-61).

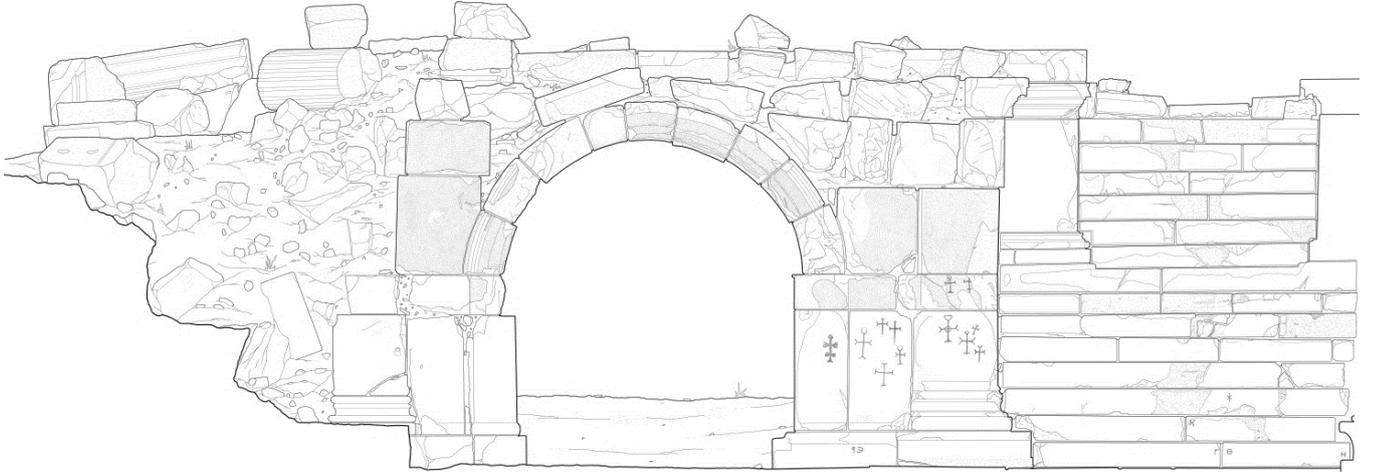
Res. 16: Güney Agora, kadın portre başı (kazi no. 16-61).

Res. 17: Güney Agora, havuz çeperi, yazıtlı basamak, 'Kolotron, şef altın işçisi (protaurios), Tanrı tarafından hatırlanmaktadır,' ve iki atlet büstü (I 16.20).

Res. 18: Güney Agora, Julius-Claudius'lar dönemine ait erkek portre başı (kazı no. 16-52).

Res. 19: Güney Agora, Doğu kapı, kuzey tünelinin batı cephesi (2016).

Res. 20: Tetrapylon Caddesi, Açma Nave 16.1 ve SAve 16.1-3 kazıları, güneyden görünüm (2016).

Res. 21: Tetrapylon Caddesi, Açma SAve 16.1-3 kazısı, güneyden görünüm (2016).

Res. 22: Tetrapylon Caddesi, Açma SAve 16.1, Maezei ethnos'u (halkı) için yazıtlı kaide (kazı no. 16-66, I 16.06).

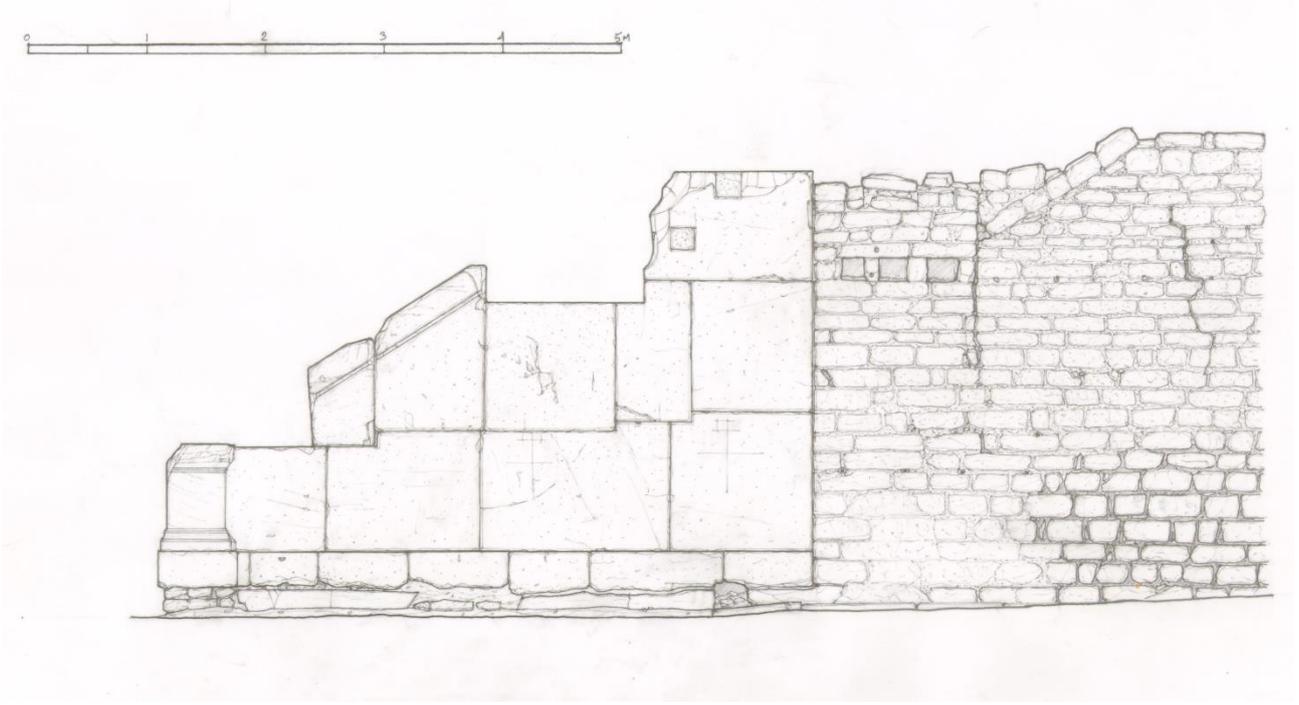
Res. 23: Tetrasyon Caddesi, Açma Nave 16.1, uzun bıyıklı yaşlı köylü veya barbar başı (kazı no. 16-16).

Res. 24: Tetrasyon Caddesi, Açma 16.1, başörtülü portre başı, Sebasteion Propylon'dan Aemilia Lepida heykeline aittir (kazı no.16-15).

Res. 25: Tetrasyon Caddesi, Açma 16.1, başörtülü portre başı (kazı no.16-15) Sebasteion Propylon'dan Aemilia Lepida heykeline deneyirken (kazı no. 81-151). Heykel yazılı kaidesi sayesinde adlandırılmıştır (kazı no. 82-210) (2016).

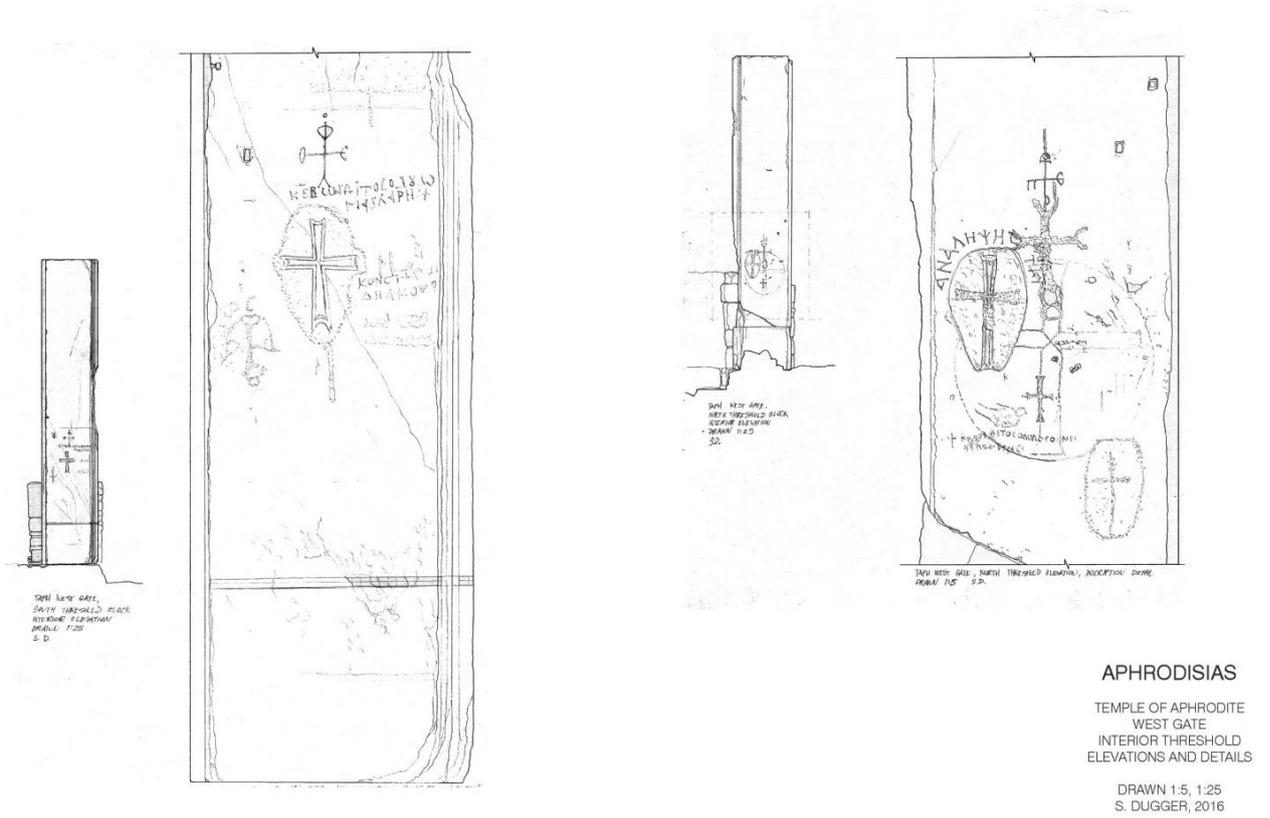
Res. 26: Bouleuterion, doğu analemma duvarının cephesi (2016).

Res. 27a-b: GÜney Agora, güney stoa, 6. yy. İon başlıkları (2016).

Res. 28: Tapınak-Kilise, altı parçadan oluşan Bizans epistil bloğu (2016).

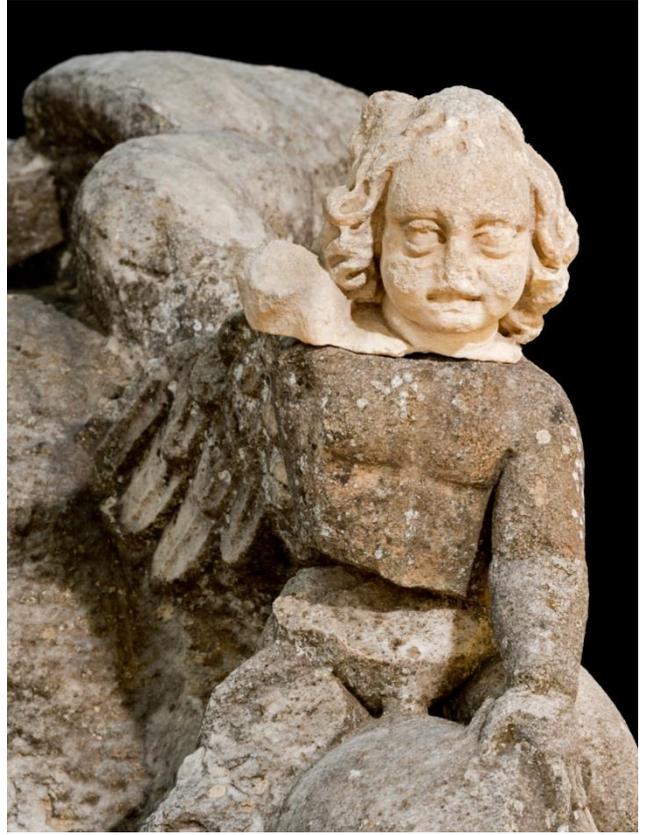
Res. 29: Tapınak-Kilise, Atrium'un batı girişi, kapı pervazlarının iç yüzü (2016).

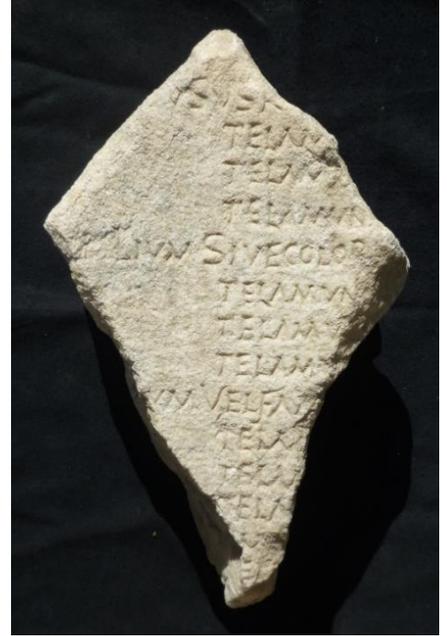
Res. 30: Sebasteion Tapınağı, prostil sütunları ve podyum önündeki geç antik su havuzunu gösteren kuşbakışı plan (2016).

Res. 31: Tamamlanmamış büstleri olan yazıtlı girlandlı lahit (S-846, I 16.09).

Res. 32 – 33: Güney Agora, iki küçük baş (kazı no. 90-08 ve 90-09) Doğu Kapısı'ndan gelen ve yunuslara binen Erosları gösteren konsollara denirirken (2016).

Res. 34: Epigrafik belgeleme (2016).

Res. 35: Diokletianus'un Fiyat Endeksine ait yeni parça (I 16.03).

Res. 36: Yeni Stoa Depo, 1970'lerdeki kazılara ait Prehistorik malzemenin organizasyonu (2016).

Res. 37: İşçi ekibi 2016.

Res. 38: Kazı ekibi 2016.